

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พื้นที่ภาคเหนือตอนบนในอดีตนับแต่สมัย เชียงแสนลงมาจนกระทั่งสมัย รัตนโกสินทร์ส่วนที่จัดเป็นภาคล้านนาได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน พะเยาและแม่ฮ่องสอน จะประกอบด้วยคนไทยยวน ไทเขิน ไทยองและไทลื้อ เป็นชาวพื้นถิ่นดั้งเดิมอยู่อาศัย อพยพไปมาหาสู่กันทั้ง ในยามสงบและยามศึกสงคราม ไม่มีเส้นพรมแดนปักเป็นเขตที่แน่นอนเพราะ ผลัดกันครอบครองความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ตลอดมา ไทยยวนและไทลื้อดูจะเป็นสาขาใหญ่ที่ได้เป็นพี่น้องอยู่ร่วมกันมานาน มีศิลปวัฒนธรรมเป็นของตนเอง มีสภาพแวดล้อมที่อยู่ใกล้เคียงกัน

ชนชาติไทลื้อเป็นเผ่าชนที่มีเชื้อสายความเป็นไทยทั้งภาษาพูด และ ภาษาเขียน มีความเป็นตัวของตัวเองมาเป็นเวลานาน ความสนิทสนมและความผูกพันเป็นพี่น้องกับไทยยวนมีมาตั้งแต่แรกเริ่มตั้งเป็นบ้านเมือง แต่ที่เป็นทางการ มีบันทึกในประวัติศาสตร์คือสมัยพระยาภาววิไลตั้งเมือง เชียงใหม่ พ.ศ. 1399 ในขณะนั้น เชียงใหม่เป็นเมืองร้างเนื่องจากทำศึกสงครามกับพม่ามานาน ผู้คนกระจัดกระจายไปอยู่ตามป่าเขาหลบหนีภัยสงครามถึงกับต้องไปประกาศปาวร้องให้กลับมาอยู่บ้านเมืองดังเดิม แต่กระนั้นผู้คนก็ยังไม่พอ ทางสุดท้ายของพระยาภาววิไลคือออก "เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง" ยกทัพไปโจมตีกวาดต้อนผู้คนแถบรัฐไทยใหญ่และไทลื้อ (สิบสองปันนา) เช่นที่ เมืองนา เมืองสาด เมืองกาย เมืองเลน เมืองวะ เมืองซอน ผู้คนเหล่านี้ถูกอพยพมาอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง น่าน พะเยา ฯลฯ และตั้งชื่อหมู่บ้านของตนตามชื่อเมือง เช่นที่ถูกกวาดต้อนมาจากเมืองทุ่งมอก ก็เรียกตัวเองว่าบ้านทุ่งมอกเป็นการระลึกถึงบ้านเมืองที่อยู่มาก่อน (สถาบัน

วิจัยสังคม , 2530 : 1-2) การกวาดต้อนผู้คนจากสิบสองปันนาลงมา อยู่ในล้านนาอีกสายหนึ่งคือสายทางเมืองน่าน ปรากฏอยู่ในพงศาวดารเมืองน่านว่า ในสมัยเจ้าหลวงสุมนเทวราช (พ.ศ. 2353 - 2368) ได้ยกทัพขึ้นไปตีเมืองลำ เมืองพง เชียงแขง เมืองหลวงภูคา ในปี พ.ศ. 2355 แล้วกวาดต้อนผู้คนลงมาไว้ที่น่านถึง 6,000 คน (ชมรมล้านนาคดี, มปป : 38) พ.ศ. 2369 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ทรงมีพระบัญชาให้เจ้านันทวฤทธิเดช เจ้าผู้ครองนครน่าน ยกทัพไปตีได้แคว้นสิบสองปันนา เชียงรุ่ง เมื่อตีได้ก็จัดการกวาดต้อนเหล่าชาวไทยลื้อลงมาจากเมืองลำ เมืองพงและหัวเมืองหมู่บ้านอื่นๆซึ่งอยู่ในแคว้นสิบสองปันนาลงมาอีก โดยให้ตั้งภูมิลำเนาอยู่เมืองเชียงใหม่ และ เชียงคำเป็นหลัก (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ , 2498 : 40) (ปัจจุบันเชียงใหม่ และ เชียงคำเป็นอำเภออยู่ในจังหวัดพะเยา - ผู้วิจัย) ชุมชนที่สืบเชื้อสายมาจากชาวไทยลื้ออย่างเด่นชัดคือ หมู่บ้านแพด เชียงบาน ในเขตอำเภอเชียงคำ หมู่บ้านท่าฟ้าเหนือ ท่าฟ้าใต้ บ้านทุ่งมอก ในเขตอำเภอเชียงม่วน จ.พะเยา และหมู่บ้านดอนแก้ว หนองบัวในเขตอำเภotáวังผา จ.น่าน (วิถี พาณิชพันธ์ , 2525 : 2)

ลักษณะของวัฒนธรรมไทยลื้อบางประการมีความคล้ายคลึงและเป็นพี่น้องกับไทยยวนที่ใกล้ชิดและผสมกลมกลืนกันมากที่สุด ในส่วนลึก ๆ ของไทยลื้อยังมีความเป็นตัวของตัวเองอยู่มากยังรักอิสระเสรีแบบตนเอง ศรัทธาสิ่งซึ่งตนเองยึดถือแม้เวลาจะผ่านไปนานแสนนาน ความเคารพเชื่อมั่นในศาสนาและศรัทธาตั้งเดิมก็ยังไม่เปลี่ยนแปลงไปมากนัก แม้ว่าจะอ่อนแรงเพราะถูกผสมกลมกลืนโดยการไหลท่วมเข้ามาของวัฒนธรรมและเทคโนโลยีที่เหนือกว่าก็ตาม จากหลักฐานที่พอจะหลงเหลืออยู่บ้างในปัจจุบัน เช่นที่วัดไทยลื้อบางวัดในเขตอำเภอเชียงกลาง บัว และท่าวังผา จ.น่าน จะบอกรู้ได้ว่าความศรัทธายึดมั่นในขนบธรรมเนียม ประเพณีดั้งเดิมของศาสนาและสังคมของหมู่บ้านไทยลื้อยังมีอยู่ (สถาบันวิจัยสังคม, 2530 : 2)

อย่างไรก็ตามในสังคมที่มีคนหลายกลุ่มอยู่ใกล้เคียงกัน หรือต้องมีการติดต่อกันอยู่เสมอ อย่างเช่น ชาวไทลื้อที่อยู่ท่ามกลางชาวไทยยวนคนเมืองมานาน สมาชิกในสังคมจะอยู่ได้โดยสะดวกก็ต่อเมื่อมีการปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคมได้เต็มที่ การปรับตัวเป็นสิ่งที่ทุกคนในโลกจะต้องประสบอยู่ตลอดเวลา หากใครปรับตัวได้ดีก็จะเป็นผู้ที่อยู่ได้ปรกติสุข (ประเสริฐ แย้มกลิ่นฟ้า , 2518 : 3) ถ้าหากว่าสังคม ของกลุ่มชนเดิมมีขนบธรรมเนียมประเพณีคล้ายคลึงกัน การปรับตัวก็ย่อมทำได้ง่ายกว่าการที่คนทั้งสองกลุ่มมีวัฒนธรรมแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง (อุทัย หิรัญโต , 2519 : 95) เมื่อมาอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน การยอมรับซึ่งกันและกันอาจทำให้เกิดการยืมวัฒนธรรมและการผสมกลมกลืนของวัฒนธรรมได้ (อมรา พงศาพิชญ์ , 2533 : 153) แต่เดิมมาชาวไทลื้อเป็นผู้ที่ยึดมั่นอยู่ในขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของตนอย่างเคร่งครัดพอสมควร จะเห็นได้จากการแต่งกาย ภาษาที่ใช้พูดกันในชีวิตประจำวัน การนับถือลัทธิศาสนา การดำรงชีวิตในครอบครัวและสังคม (ชำนาญ รอดเหตุภัย , 2517 : 10) เมื่อชาวไทลื้อได้เข้ามาอยู่ผสมปนเปกับชาวไทยยวน ซึ่งเป็นคนพื้นถิ่นเดิมมาเป็นระยะเวลานาน ฉะนั้นวิถีชีวิต หลายประการคงต้องมีการเปลี่ยนแปลงบ้างไม่ว่าจะด้วยเหตุประการใด อย่างเช่น ผู้ปกครองเมืองเชียงคำเมื่อปี ค.ศ. 1902 ได้ให้ชายชาวไทลื้อยกเลิกการเกล้าผม เนื่องจากมีนโยบาย "ต้องการให้ ชาวไทลื้อเหมือนกับผู้อื่น" (Michael Moerman , 1968 : 159) ฉะนั้นผู้วิจัยมีความสนใจจะศึกษาถึงกระบวนการและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมบางประการของชาวไทลื้อว่าจะยอมรับวัฒนธรรมใหม่ ที่ตนติดต่อด้วยเช่นไร โดยการศึกษาในครั้งนี้จะศึกษาเฉพาะการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในด้านประเพณีเกี่ยวกับความเชื่อ การแต่งกาย และภาษาเท่านั้น

วัตถุประสงค์

การศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมบางประการของชาวไทลื้อในครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ตั้งวัตถุประสงค์การศึกษาไว้ 3 ประการ คือ

1. เพื่อศึกษาถึงลักษณะโครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมโดยทั่วไปของชาวไทลื้อบ้านทุ่งมอก ต.ม่วง อ. เชียงม่วน จ. พะเยา
2. เพื่อศึกษาขั้นตอนกระบวนการการเปลี่ยนแปลงของชาวไทลื้อในด้านประเพณีเกี่ยวกับความเชื่อ การแต่งกาย และภาษา
3. เพื่อศึกษาการรับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของชาวไทลื้อแต่ละกลุ่ม

แนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

การเปลี่ยนแปลงเป็นลักษณะที่จะต้องเกิดขึ้นโดยธรรมชาติ ซึ่งมีผลต่อสังคมมนุษย์และต่อสิ่งที่มีอยู่โดยธรรมชาติ เมื่อเวลาผ่านไปมนุษย์ได้ดัดแปลงแก้ไขสภาพแวดล้อมให้เปลี่ยนแปลงไปด้วย เช่น แนวความคิดแบบแผนพฤติกรรมหรือวัฒนธรรม จนกลายเป็นรูปแบบใหม่ขึ้นมา โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมหมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระดับสถาบันหรือ โครงสร้างของสังคมหนึ่ง ๆ อาจเป็นทั้งการเปลี่ยนแปลงทางวัตถุหรือแบบแผนพฤติกรรมที่มีใช้วัตถุ แต่อัตราการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรม 2 ประเภทนี้ เป็นไปไม่เท่ากัน โดยทั่วไปวัฒนธรรมที่มีใช้วัตถุเปลี่ยนแปลงช้ากว่า (ราชบัณฑิตยสถาน, 2532 : 99 - 100) การเปลี่ยนแปลงมีหลายรูปแบบด้วยกัน เช่น การวิวัฒนาการ การติดต่อ หรือการสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรม (Steven Vago , 1989 : 144) เป็นต้น โดยที่การเปลี่ยนแปลงนี้อาจมีผลทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนในรูปแบบวัฒนธรรมเดิมของตน หรือเป็นการตอกย้ำให้ช่วยกันเสริมสร้างเอกลักษณ์ของตนไว้

กรอบแนวคิดที่จะใช้ในการศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมบางประการในครั้งนี้นำกรอบแนวคิด 4 ประการ คือ

1. การสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรม (acculturation)
2. ขั้นตอนของกระบวนการเปลี่ยนแปลง
3. ความหลากหลายของระดับการรับการเปลี่ยนแปลง
4. การอ้างเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์

กรอบที่ 1 การสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรม แนวคิดเรื่องการ

สังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรม (acculturation) โดยคำว่า acculturation มีผู้ให้ความหมายไว้หลายคำด้วยกัน เช่น การผสมผสานทางวัฒนธรรม การติดต่อทางวัฒนธรรม หรือการสังสรรค์ทางวัฒนธรรม แต่ที่นี้จะใช้ความหมายว่าการสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรม (ตามการให้คำจำกัดความของราชบัณฑิตยสถาน) การสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรม หมายถึง กระบวนการการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่เนื่องจากกลุ่มบุคคลที่ต่างวัฒนธรรมกันมีการติดต่อโดยตรงต่อเนื่องกัน ยังผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในแบบอย่างวัฒนธรรมดั้งเดิมของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือทั้งสองกลุ่ม อย่างไรก็ตามแต่ละกลุ่มก็คงดำรงวิถีชีวิตตามแบบอย่างวัฒนธรรมส่วนใหญ่ของตนอยู่ไม่ถูกทำให้สับสนกันเข้าไปใน อีกกลุ่มทีเดียว

การสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรมมีกระบวนการที่มองได้จาก 2 แง่มุมคือในแง่มุมที่วัฒนธรรมจากกลุ่มหนึ่งถ่ายทอดกระจายไปสู่กลุ่มอื่น ๆ มีคำศัพท์ว่า การแพร่กระจายวัฒนธรรม (Culture diffusion) ส่วนในแง่มุมที่เป็นฝ่ายรับเอาก็มีคำศัพท์ว่า การยืมวัฒนธรรม (Culture borrowing) (ราชบัณฑิตยสถาน, 2532: 4)

สุเทพ สุนทรเกษม (2515 : 559) มีความเห็นว่า การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมอาจเกิดจากตัวการหรือพลังต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนนั้นเอง หรืออาจจะเกิดมาจากการติดต่อระหว่างวัฒนธรรมได้ Hammond ก็ได้กล่าวถึง

การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและสังคมที่จะทำให้เกิดเป็นวัฒนธรรมใหม่นั้น
ฐานเบื้องต้นที่สำคัญก็คือ ความเชื่อของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งต่างๆ ซึ่งจะทำให้
ทราบถึงความต้องการของมนุษย์ ความเชื่อจะทำให้เกิดการปรับตัวให้เข้า
กับวัฒนธรรมที่แวดล้อมและจะเป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในที่สุด

บรรพต วีระลัย (2514 : 36) ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลง
ทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของจุดเริ่มต้น การผสมกลมกลืนทาง
วัฒนธรรม สรุปได้ว่า การให้และการรับวัฒนธรรมนั้นมักจะเกิดขึ้นโดยการ
ไม่ตั้งใจ ไม่รู้ตัว ไม่มีการบังคับ หรือไม่มีข้อกำหนดใดๆ อย่างแน่ชัด โดยจะ
มีลักษณะเป็นการเรียนรู้ โดยจิตใต้สำนึก ทั้งผู้ให้และผู้รับทางวัฒนธรรมต่าง
ก็พยายามที่จะปรับตัว หรือทำตนให้เหมาะสมกับวัฒนธรรมในขณะนั้น ในระยะ
เวลาต่อมาย่อมจะมีการผสมกลมกลืนกันขึ้น เพราะต่างฝ่ายต่างก็พยายาม
ที่จะปรับตัวเข้ากัน

ทฤษฎีการสังสรรค์ทางวัฒนธรรม แบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ
กลุ่มที่เชื่อว่าในท้ายที่สุดจะนำไปสู่ภาวะสุดท้าย ตามแนวคิดของปาร์ค และ
เบอร์เกสส์ (Park & Burgess) เรียกว่า "สภาพชีวิตวัฒนธรรมร่วม
กัน" คือไม่มีความแตกต่างระหว่างคนส่วนน้อยกับคนส่วนใหญ่หลงเหลืออยู่
เลย กลุ่มแนวคิดนี้เรียกว่า ทฤษฎีวัฒนธรรมผสมผสาน (melting pot
theory) อีกกลุ่มหนึ่งมีความเห็นตรงข้าม คือไม่เชื่อว่ากระบวนการสังสรรค์
ทางวัฒนธรรมจะนำไปสู่ภาวะการสลายตัวของวัฒนธรรมเดิมของคนกลุ่มน้อย
ต่างๆ จนหมดสิ้น หากแต่เชื่อว่าจะดำเนินไปถึงภาวะที่ก่อให้เกิดการยอมรับ
ในความแตกต่างของวัฒนธรรม ระหว่างชนกลุ่มที่มารวมกัน เข้าเป็นสมาชิก
ของประเทศเดียวกัน อย่างไรก็ตาม คนต่างวัฒนธรรมกันเหล่านี้ก็อยู่ร่วมกัน
ภายในสังคมเดียวกันและปฏิบัติหน้าที่ต่อสังคมใหญ่ตามกฎหมายเท่าเทียมกัน
เป็นการยอมรับ "วัฒนธรรมย่อย" (subculture) ยังมีอยู่และก็คงมีอยู่
เรื่อย ๆ ไป กลุ่มนี้ถูกเรียกว่า "ทฤษฎีพหุวัฒนธรรม" (culture pluralism
theory) (สนิท สัมครการ, 2525 : 26 - 27) อย่างไรก็ตาม การ

สังสรรค์ทางวัฒนธรรมอาจเกิดได้ทั้ง 2 กรณี ซึ่งกรณีที่เชื่อกว่าจะนำไปสู่ภาวะ
วัฒนธรรมใหญ่วัฒนธรรมเดี่ยวนั้นอาจจะมีการตัดแปลงเอาไปจากแบบแผน
วัฒนธรรมของชนส่วนน้อยบ้างก็ได้ ส่วนอีกกรณีที่เชื่อกว่าจะไม่มิวันไปสู่ภาวะ
วัฒนธรรมเดียวได้ อาจจะเป็นเพราะเมื่อคนกลุ่มนั้นมีสถานภาพทางสังคมที่
สูงขึ้นจะมีความสำคัญในเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนมากขึ้น จึงพยายาม
รื้อฟื้นหรือรักษาวัฒนธรรมเดิมของตนไว้ อันเป็นเหตุให้วัฒนธรรมย่อยต่าง ๆ
ยังมีอยู่ไม่สูญหายหมดสิ้นไป

กรอบที่ 2 ขั้นตอนของกระบวนการเปลี่ยนแปลง กระบวนการที่
ผู้รับการเปลี่ยนแปลงจะยอมรับการเปลี่ยนแปลงนั้น ประกอบด้วย ขั้นตอนของ
การยอมรับที่สำคัญคือ

1. **ขั้นตื่นตัวในการรับข่าวสาร (awareness)** เป็นขั้นที่ผู้รับ
การเปลี่ยนแปลงตื่นตัวและรับทราบว่ามิอะไรเกิดขึ้น ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้อง
กับตัวเอง

2. **ขั้นสนใจหาข่าวสารเพิ่มเติม (interest of
information)** เมื่อเกิดความตื่นตัวใน ข่าวสาร ผู้รับการเปลี่ยนแปลง
เริ่มสนใจหารายละเอียดเกี่ยวกับข่าวสารนั้นเพิ่มเติม

3. **ขั้นประเมินผล (evaluation)** หลังจากได้รับข่าวสาร
เพียงพอแล้ว ผู้รับการเปลี่ยนแปลง (ผู้รับข่าวสาร) จะประเมินผลว่าคน
สามารถนำมาปฏิบัติในสังคมของตนให้เกิดประโยชน์ได้มากน้อยเพียงใด

4. **ขั้นทดลองปฏิบัติ (trial)** ผู้รับการเปลี่ยนแปลง
(ผู้รับการข่าวสาร) ทำการประเมินผลแล้วอาจนำเอาวัฒนธรรมใหม่
มาทดลองใช้ หรือบางทีก็นำมาปฏิบัติเลย โดยไม่ต้องมีการทดลองก็ได้

5. **ขั้นการยอมรับ (adoption)** เมื่อผ่านขั้นตอนการประเมิน
ผล และการทดลองหรือปฏิบัติการแล้ว วัฒนธรรมใหม่ก็จะเป็นที่ยอมรับและ
ยึดถือเป็นวัฒนธรรมของสังคมนั้นต่อไป (Roger อ้างใน Vago , 1989 :
119 - 120)

กรอบที่ 3 ความหลากหลายของระดับการรับการเปลี่ยนแปลง

Roger กล่าวว่าธรรมชาติของระบบสังคมไม่ว่าจะเป็นสังคมสมัยใหม่หรือสังคม
ประเพณี ในขั้นสุดท้ายระดับของการยอมรับการเปลี่ยนแปลง จะมีรูปแบบ
จำแนกได้ 5 ประเภทคือ

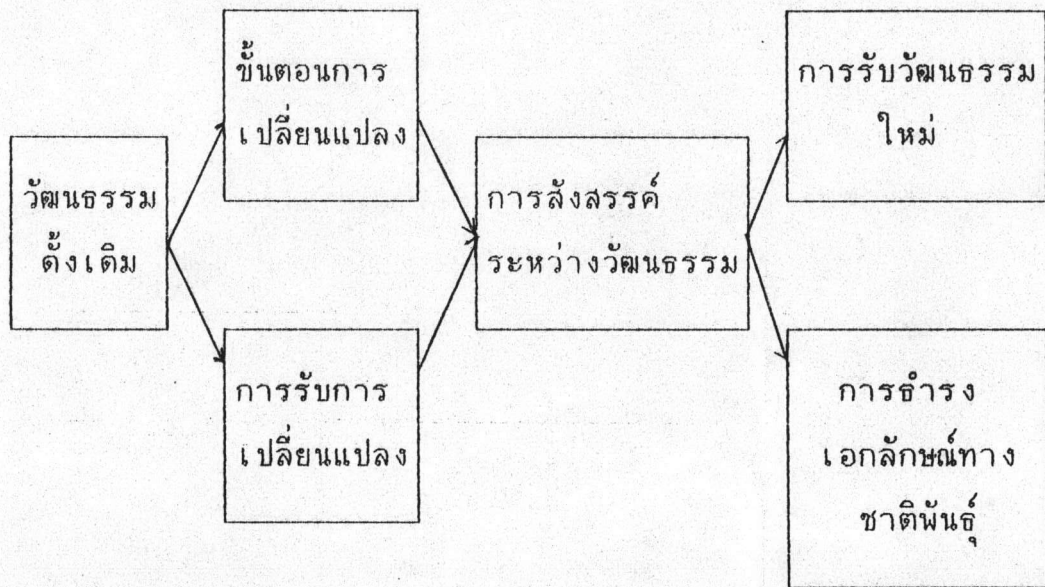
1. ผู้ยอมรับการเปลี่ยนแปลงเริ่มแรก โดยยอมรับในรูปแบบ
ใหม่อย่างสิ้นเชิงทั้งความคิดและการกระทำ
2. ผู้ยอมรับการเปลี่ยนแปลงในขั้นต่อมา สนใจที่จะเข้าร่วมใน
ระบบสังคมที่เปลี่ยนไปมาก
3. คนส่วนใหญ่ในสังคมที่จะปรับตัวให้รับความคิดใหม่ๆ โดย
คิดพิจารณาอย่างรอบคอบ
4. ผู้ยอมรับการเปลี่ยนแปลงทีหลัง ซึ่งจะยอมรับด้วยเหตุผล
จากความกดดันของสังคมและความจำเป็นทางเศรษฐกิจ
5. ผู้ปรับตัวขั้นสุดท้าย เพราะยังสงสัยในตัวแทนการเปลี่ยน
แปลงนั้นอยู่ ประกอบกับยังยึดถือค่านิยมเดิม จึงยอมรับการเปลี่ยนแปลงได้ช้า
ที่สุด (เพ็งอ้าง, 1989 : 121)

แนวคิดการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมที่กล่าวมาข้างต้น จะมอง
ประเด็นต่างจากแนวคิดทฤษฎีการอ้างชาติพันธุ์ โดยทฤษฎีการอ้างชาติพันธุ์
มองว่าเมื่อคนต่างวัฒนธรรมมีการติดต่อกันไม่ว่าจะด้วยสถานการณ์ใดๆ ก็ตาม
แต่ละกลุ่มจะแยกแยะกันอย่างไร และมีกลไกรักษาความแตกต่างทาง
วัฒนธรรมกันไว้อย่างไร หรือจะใช้อะไรเป็นสัญลักษณ์ของกลุ่ม เพื่อจำแนก
กลุ่มของตนออกจากกลุ่มอื่น คือเป็นเอกลักษณ์ชาติพันธุ์ (ethnic
identity) ของกลุ่มตน (ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ , 2532 : 49)

กรอบที่ 4 การอ้างเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ เอกลักษณ์ทางชาติ
พันธุ์หมายถึง ความตระหนักถึงลักษณะเดิมของสมาชิกในกลุ่มชาติพันธุ์ของตนทั้ง
ในความคิดของตนและเมื่อมีการติดต่อกับผู้อื่น (Theodorson, 1969: 135)
ความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน (ethnic group) คือกลุ่มคนที่สืบทอดมาจาก
บรรพบุรุษเดียวกัน ทั้งบรรพบุรุษทางสายเลือด และบรรพบุรุษทางวัฒนธรรม
มีความรู้สึกผูกพันที่ช่วยเสริมสร้างเอกลักษณ์ของบุคคลและของชาติพันธุ์ และ

ในขณะที่เดียวกันสามารถเร้าอารมณ์ความรู้สึกให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าผู้ที่อยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์นับถือศาสนาเดียวกัน (อมรา พงศาพิชญ์, 2533: 152) คนที่อยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันจะมีเอกลักษณ์ชาติพันธุ์ร่วมกัน มีลักษณะการวัฒนธรรมเป็นของตนเองที่ต่างจากกลุ่มอื่น เอกลักษณ์ชาติพันธุ์ของชาวไทลื้อสามารถมองเห็นได้จากลักษณะการวัฒนธรรมที่ปรากฏ 30 ตัวอย่าง เช่น การลัก ทรงผมชาย ทรงผมหญิง ผ้า โปกหัวชาย ผ้าโปกหัวหญิง เสื้อชาย เสื้อหญิง ชินลื้อ การตกแต่งกางเกง ผ้าเย็บด้วยมือ ตาบ เครื่องประดับเงิน เข็มวัดเงิน บ้าน ฝาผนังบ้าน ตะเกียบ เต้าไฟ ผ้าห่ม หมอน มุ้งดำ ฟูก การทอผ้า เครื่องบดข้าว (rice pounder) การขุดหลุมปลูกพืช ครก ฝั่มบ้าน กลุ่มเอาแรง การเปลี่ยนที่อยู่ (cycling residence) ชับลื้อ และการละเล่น (Lenten games) บางอย่างยังคงถือปฏิบัติอยู่ บางอย่างปฏิบัติร่วมกับชาวไทยยวน บางอย่างยังคงเหลือปฏิบัติเฉพาะผู้สูงอายุเท่านั้น (Moerman, 1968: 156-157)

การศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในครั้งนี้นำกรอบแนวคิด 4 ประการข้างต้น คือ การปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรม หรือการสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรม ขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม ตัวแทนการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม และการอ้างเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ โดยศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อว่ามีแนวโน้มในการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของตนไปในทิศทางปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมของกลุ่มชนข้างเคียงหรือพยายามอ้างความเป็นเอกลักษณ์ชาติพันธุ์ของตนไว้ โดยมีรูปแบบในการศึกษาดังนี้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ลักษณะทั่วไปของชาวไทลื้อ

เรื่องราวของชาวไทลื้อในประเทศไทยนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นงานเขียนเชิงพรรณนามิใช่งานวิจัยเฉพาะด้าน หนังสือที่ทำให้รู้จักชาวไทลื้อและนับว่าเป็นผู้เริ่มต้นศึกษาไทลื้อคือ งานเขียนของบุญช่วย ศรีสวัสดิ์ ทั้งเรื่องไทยสิบสองปันนา (2489), ลื้อ : คนไทยในประเทศจีน และ 30 ชาติในเชียงราย (2503) ซึ่งบรรยายถึงชนชาติไทลื้อในแผ่นดินจีนขนบธรรมเนียมประเพณี ชีวิตความเป็นอยู่ ความเชื่อต่าง ๆ การนับถือพุทธศาสนาและลัทธิอื่นๆ วรรณคดี สุภาษิต อาหาร จนถึงการอพยพเข้าสู่ประเทศไทย ในหนังสือชาติวงศ์วิทยาวาดด้วยชนชาติเผ่าต่างๆ ในประเทศไทยของ เอ.คาร์ และพันตรี อี.ไซเดนฟาเดน (2509) มีตอนหนึ่งกล่าวถึงไทลื้อว่า "ถิ่นฐานของพวกลื้อส่วนใหญ่อยู่ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำโขง แต่ก็มีอยู่มากที่อพยพมาอยู่ฝั่งไทย โดยเฉพาะในจังหวัดลำพูน ลำปาง เชียงราย แพร่ และน่าน ภาษาและประเพณีของพวกนี้คล้ายกับพวกไทยเหนือไปเสียแล้ว แม้ว่าแต่ก่อนพวกนี้จะแต่งกายแบบของตนเอง เครื่องแต่งกายที่พวกนี้แต่งในปัจจุบันคือผู้หญิงสวมเสื้อในสีแดง และมีเสื้อยาวสีดำสวมทับ และนุ่งผ้าซิ่นเป็นลายสี

แดง ขาว และดำ ผู้ชายนั่งกางเกงตัวกว้างๆ ลีกรมท่า และสวมเสื้อสั้น"

บทความที่มีผู้กล่าวถึงบ่อยที่สุดคือบทความของไกรศรี นิมมานเหมินท์ รวม 2 บทความคือ "ไทลื้อ: เชียงคำ" และ "เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง" ไทลื้อที่เชียงคำกล่าวถึงการอพยพของชาวไทลื้อจากแคว้นสิบสองปันนามาอยู่ที่เชียงคำว่า มาจากหลายเมืองด้วยกัน จะสังเกตได้จากสำเนียงที่เพี้ยนกันเล็กน้อยและการแต่งตัวของสตรีไทลื้อที่จะไม่เหมือนกันทุกหมู่บ้าน การแบ่งพื้นที่ใช้สอยบนเรือน และเรือนแบบเก่าจะมีครัวอยู่ในห้อง เนื่องจากถิ่นเดิมมีอากาศหนาว ชาวไทลื้อนับถือพุทธศาสนาแต่การถือผีก็ยังมีอยู่ ก่อนจบผู้เขียนสรุปว่า ประเทศไทยประกอบด้วยเผ่าชนกลุ่มน้อยเป็นจำนวนมาก บางเผ่าก็เป็นชาติเชื้ออื่น เช่น แม้ว เย้า กะเหรี่ยง มูเซอ อีเก้อ ขมุ ซึ่งแต่ละเผ่าก็มีวัฒนธรรม มีวิถีการกินอยู่ จารีตประเพณีของตนเองซึ่งคล้ายกันก็มีแตกต่างกันก็มี

"เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง" เป็นวลีที่บอกถึงยุคหนึ่งของประวัติศาสตร์ล้านนาไทย เก็บผักใส่ซ้า หมายถึงเก็บผักใส่ตะกร้า เก็บข้าใส่เมือง หมายความว่าถึงการรวบรวมกำลังคนให้แก่บ้านเมือง เป็นยุคที่ล้านนาไทยจะเริ่มสร้างชาติตั้งตัวกันใหม่ โดยมีการกวาดต้อนผู้คนจากรัฐไทยใหญ่ ไทลื้อ (สิบสองปันนา) ให้มาอยู่ที่เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ระยะเวลาต่อมาจะมีชาวเขาเผ่าต่างๆ เช่น แม้ว เย้า ลีซอ อะข่า เข้ามาตลอดจนชาวต่างประเทศ แต่ักถูก "กลืน" โดยภาษาและวัฒนธรรมกลายเป็นคนไทยไปในที่สุด สุกจิตต์ วงษ์เทศ (2527) และ สุมิตร ปิตินันท์ (2526) ได้เขียนบทความขึ้นหลังจากได้ไปพบเห็นสภาพความเป็นอยู่ของชาวไทลื้อที่สิบสองปันนา อาทิ ความเป็นอยู่ ความเชื่อ การปกครอง เป็นต้น

ศิลปวัฒนธรรม

วิถี พาณิชพันธ์ (2525) ได้เขียนบทความ "อิทธิพลของรูปแบบวิหารวัดไทลื้อต่อการสร้างวิหารในล้านนายุครัตนโกสินทร์" เพื่อชี้ให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของศิลปะด้านสถาปัตยกรรมอันได้สืบทอดมาจากเขตสิบสองปันนา และได้มามีอิทธิพลต่อสถาปัตยกรรมของวัดไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตภาคเหนือหรือ ล้านนา โดยศึกษารูปแบบของวิหารวัดไทลื้อ 4 แห่ง คือ วัดท่าฟ้าเหนือ วัดท่าฟ้าใต้ อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา วัดหนองบัว วัดดอแมล อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน รูปแบบของวิหารไทลื้อทั้ง 4 เป็นแบบของวิหารที่มาจากสิบสองปันนาสร้างโดยชาวไทลื้อที่ได้โยกย้ายมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศไทย อิทธิพลทางด้านรูปแบบของศิลปะจากแคว้นสิบสองปันนาที่เห็นได้ชัดคือ การสร้างวัดวาอารามในแคว้นล้านนาค 100 - 200 ปีที่ผ่านมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตจังหวัดเชียงใหม่ และบางส่วนในเขตจังหวัดพะเยา จังหวัดน่าน เช่น ผังอาคารของวิหารมีการย่อส่วนตามชั้นของหลังคา การใช้ภาคตกแต่งอาคาร และวัด อย่างมากมายตามคติของชาวไทลื้อที่เชื่อว่าตนเองมีต้นกำเนิดมาจากภูเขานาค

สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2530) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "สถาปัตยกรรมวัดไทลื้อในเขตจังหวัดน่าน" 3 แห่ง คือวัดต้นแหลง วัดพระธาตุเบ็งสกัด อำเภอปัว และวัดหนองแดง อำเภอเชียงกลาง ซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวทางด้านศิลปวัฒนธรรม เพราะสถาปัตยกรรมเกี่ยวเนื่องกับชีวิตประจำวันตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย จะตอบสนองประโยชน์ใช้สอยทางด้านกายภาพ สังคม เศรษฐกิจ โดยเฉพาะวัดเป็นสถาบันศรัทธาแบบชาวบ้าน ซึ่งชาวไทลื้อได้ใช้เป็นศูนย์รวมของชาวบ้าน แต่ละหมู่บ้านมานานแล้ว ด้วยเหตุที่ชาวไทลื้อเป็นเกษตรกรโดยอาชีพ การทำนาเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์เป็นอาชีพหลัก ดังนั้นวัดเก่าแก่จึงอยู่บริเวณในหมู่บ้านที่เป็นทุ่งนาข้าวหรือท้ายหมู่บ้าน และได้สรุปถึงลักษณะสถาปัตยกรรมของแต่ละวัดไว้ด้วย

ทรงศักดิ์ ปรากฏวัฒนากุล และแพทริเซีย ชีสแมน (2531) ได้ทำการศึกษาเรื่องผ้าของชนเผ่าไท 3 กลุ่ม ในล้านนาหรือบริเวณภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย "ผ้าล้านนา ยวน ลื้อ ลาว" และเสนอว่า ผ้าของชนเผ่าไท 3 กลุ่ม ได้รับอิทธิพลในเรื่องการทอผ้าจากกันและกันและมีอิทธิพลต่อการทอผ้าในแหล่งอื่นๆ ของประเทศไทย ชนเผ่าไท 3 กลุ่ม ได้แก่ ไทยวน ไทลื้อ และลาว ซึ่งมีรูปแบบในการทอผ้าที่สะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของชนเผ่าไทดั้งเดิมและยังแสดงลักษณะพิเศษเฉพาะของแต่ละแห่งอีกด้วย ผู้ศึกษาพบว่าในส่วนของการทอผ้าที่เป็นแบบไทยดั้งเดิมนั้นได้แก่ลักษณะลวดลายและวิธีการทอ สำหรับส่วนที่เป็นลักษณะพิเศษเฉพาะของแต่ละแห่งนั้น ได้แก่การจัดลวดลายที่แสดงถึงภูมิลำเนาและสถานภาพของผู้ทอหรือผู้ใช้

ชาวไทที่อาศัยอยู่ในล้านนากลุ่มใหญ่ คือ ชาวไทยยวน หรือชาวไทยล่านา ซึ่งมักเรียกตัวเองว่า คนเมือง สำหรับชาวไทลื้อในล้านนาส่วนใหญ่อพยพมาจากดินแดนสิบสองปันนาเข้ามาตั้งหลักแหล่งเมื่อประมาณ 200 ปีที่ผ่านมา ส่วนชาวไทกลุ่มต่างๆ ที่อพยพมาจากประเทศลาวเข้ามาอาศัยในล้านนานั้นมักจะได้รับ การเรียกขานรวมๆ ว่าเป็น ชาวลาว ส่วนรายละเอียดกล่าวถึงเทคนิคการทอทั้งแบบมัดหมี่ จก ชิด ยกดอก เกาะ หรือ ล้วง และมุก การย้อมสีธรรมชาติจากสีแดง เหลือง ดำ และสีอื่นๆ และกล่าวถึงรายละเอียดของผ้าแต่ละกลุ่ม เช่น เลื้อ กางเกง ผ้าชิ้น ผ้าเช็ด ตุง สะสี ผ้าหลบ ผ้าหลบ และผ้าหัวช้าง

ชมรมล้านนาคดี ร่วมกับวิทยาลัยครูเชียงใหม่ สหวิทยาลัยล้านนา (มปป.) ได้เขียนบทความทางวิชาการไทลื้อ : เชียงคำ ประกอบด้วยบทความที่เกี่ยวข้องกับคนไทลื้อ 19 เรื่อง จากนักวิชาการในสถาบันอุดมศึกษา 3 แห่งคือ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยพายัพ และวิทยาลัยครูเชียงใหม่ กับนักวิชาการอิสระ หลังจากที่ชมรมฯ จัดรายการ "ล้านนาคดี สัญจรครั้งที่ 1" ได้ศึกษาชนเผ่าลื้อที่จังหวัดเชียงรายและพะเยาบทความ

ประเพณีวัฒนธรรมของชาวไทลื้อหลายด้าน อาทิ ลักษณะของภาษา ชีวิตความเป็นอยู่โดยทั่วไปความเชื่อและการนับถือศาสนา เป็นต้น

รพีพร รักมณุษย์ (2528) ได้ศึกษาเรื่อง "การใช้ภาษาของชาวไทลื้อในหมู่บ้านเชียงบาน ต.เชียงบาน อ.เชียงคำ จ.พะเยา การศึกษาทางมานุษยคดีด้านการพูด ผลการศึกษาพบว่าภาษาที่ใช้มากที่สุดคือภาษาไทยถิ่นเหนือหรือคำเมือง และภาษาไทยมาตรฐาน ซึ่งส่วนมากใช้ในกลุ่มข้าราชการที่มาจากต่างจังหวัด หรือกลุ่มคนที่อพยพมาจากภาคกลาง นอกจากนั้นยังมีภาษาไทยถิ่นอีสาน ภาษาไทลื้อ ภาษาชาวไทยภูเขา และภาษาจีน ซึ่งมีน้อย โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น รูปแบบการพูด เช่น การทักทาย การถาม การหยอกล้อ หรือกฎการพูด เป็นต้น

สมศักดิ์ สุวภาพ (2529) ได้เขียนบทความทางวิชาการเรื่อง "ปริทัศน์ภาษาและวรรณกรรมในสิบสองปันนา" จากการศึกษาที่ได้ไปศึกษาชนเผ่าไทลื้อในสิบสองปันนาร่วมกับคณะผู้วิจัยซึ่งวิจัยเรื่อง "การสำรวจทางชาติพันธุ์ของชนเผ่าไตในลุ่มแม่น้ำปิง จ.เชียงใหม่" เมื่อวันที่ 26 มีนาคม - 20 เมษายน 2528 ได้ศึกษาถึงภาษาและวรรณกรรมหลายเรื่องด้วยกัน และมีวรรณกรรมหลายเรื่องที่มีชื่อตรงกับของล้านนาไทย เช่น จำปาสีตัน ลังกา 12 โห้ ฯลฯ เพียงแต่ละตัวละคร ชื่อสถานที่ เหตุการณ์ต่างๆ แตกต่างกันไปบ้าง วรรณกรรมต่างๆ ในสิบสองปันนาช่วยให้ได้ทราบเรื่อง ตำนาน ประวัติศาสตร์ ตำรายา ประเพณี คำขับ ความเชื่อ การเมือง การปกครอง คำเอียงขวัญ ผีปู่ย่า เขียนลงในใบปสาหรือสมุดข่อย จารลงในใบลาน และเก็บรักษาไว้ในตู้พระธรรม หรือตามบ้านต่างๆ ในบทความยังกล่าวถึงภาษาไทลื้อทั้งแบบเก่าและใหม่ รวมทั้งระบบเสียง

การศึกษาวิจัยเรื่องราวเกี่ยวกับชาวไทลื้อในประเทศไทย ผู้ที่นับว่าเริ่มต้นคงไม่พ้นไปจาก ไมเคิล มอร์แมน ที่ได้เดินทางเข้ามาประเทศไทยเพื่อทำปริญญาเนเธอร์แลนด์ระดับปริญญาเอก เมื่อ ค.ศ. 1946 โดยยึดเอาบ้านแพด

ตำบลห้วยวน อำเภอยางคำ จังหวัดเชียงราย เป็นแหล่งค้นคว้าและรวบรวม
ข้อมูล ในระหว่างปี ค.ศ. 1956 - 1961 และได้กลับมาศึกษาค้นคว้าอีกครั้ง
ในปี ค.ศ. 1965 ได้เรียบเรียงหนังสือและบทความเกี่ยวกับชาวไทลื้อไว้
หลายเรื่องคือ

1. ความเปลี่ยนแปลงเกษตรกรรม และทางเลือกของชาวนาใน
หมู่บ้านไทย (Agriculture Change and Peasant Choice in a
Thai Village)
2. วัฒนธรรมตะวันตกและวิถีชีวิตของคนไทย (Western
Culture and the Thai way of life)
3. เอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ในอารยะธรรมที่ซับซ้อน : ไทลื้อคือใคร
(Ethnic identification in a complex civilization : who
are the Lue ?)
4. วัดบ้านเปิง : ศูนย์กลางสังคมหละหลวม (Ban
Ping'temple : the center of a "loosely structured "
society)
5. เครือญาติและการค้าขายในหมู่บ้านไทลื้อ (Kinships and
Commerce in a Thai-Lue village)
6. ชนกลุ่มน้อยและระบบการปกครอง : เรื่องไทลื้อในภาค
เหนือของประเทศไทย (A Minority and its Government : The
Thai-Lue of Northern Thailand)
7. การเป็นลื้อ : การใช้และไม่ใช้เอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์
(Being Lue : uses and abuses of ethnic identification)

**เรื่องความเปลี่ยนแปลงทางเกษตรกรรมและทางเลือกของชาวนา
ในหมู่บ้านไทย** กล่าวถึงเรื่อง การทำมาหากินของชาวไทลื้อในอำเภอยางคำ
จังหวัดเชียงราย เช่น สภาพของประชาชนและสภาพท้องที่อำเภอยางคำและ
บ้านเปิง ระหว่างปี 1959-1961 เรื่องข้าวซึ่งเป็นอาหารหลักของชาวไทย

เรื่องในอดีตของชาวลื้อ ปัญหาเกี่ยวกับการเลี้ยงสัตว์และการเพาะปลูก วิธีการเพาะปลูกด้วยการใช้ไถ และรถแทรกเตอร์ การจับจองและเป็นเจ้าของที่ดิน การเปลี่ยนแปลงและพัฒนาในทางเศรษฐกิจ

เรื่องเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ในอารยธรรมซับซ้อน : ไทลื้อคือใคร ผู้เขียนพิจารณาถึงความแตกต่างระหว่างลื้อกับคนไทยเมืองเหนือ โดยมีความแตกต่างกันทั้งในด้านการแต่งกาย ภาษา ลักษณะการโดยแพะของวัฒนธรรมนี้เป็นเครื่องหมายบอกถึงเอกลักษณ์ของชาติพันธุ์ แต่เครื่องหมายนี้อาจไม่มีความหมายเหมือนกันทุกครั้ง ใครจะเป็นลื้อหรือไม่ขึ้นอยู่กับจากการจำแนกว่าใครไม่ใช่ลื้อ มองว่าผู้อื่นต่างจากตนอย่างไร

เรื่องบ้านปิง : ศูนย์กลางสังคมและหลวม ผู้เขียนกล่าวว่าความเชื่อในพุทธศาสนาของคนไทยนั้นจะเชื่อตามบรรพบุรุษ เหตุผลที่นักมานุษยวิทยายอมรับมี 2 ประการที่สำคัญ ได้แก่ สังคมหมู่บ้านอยู่ในลักษณะที่รวมกันอยู่อย่างหลวม ๆ (loosely structured) ประการหนึ่ง และหลักที่ว่าวัดเป็นศูนย์กลางของหมู่บ้านอีกประการหนึ่ง บทความนี้เพียงแต่กล่าวถึงขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ เพื่อที่จะนำไปสู่ความเข้าใจความหมายที่แท้จริงของหลักการดังกล่าว

สรุปได้ว่าวัดทำหน้าที่ให้บริการบางอย่างแก่สังคม ทำให้เกิดความเสมอภาคในทรัพย์สินส่วนตัว ก่อให้เกิดโครงสร้างเครือญาติโดยสมัครใจ กลุ่มความร่วมมือถาวร นอกจากวัดจะเป็นศูนย์รวมแห่งความจงรักภักดีต่อชุมชนกับประเทศชาติ ในด้านพิธีกรรมและหลักการของเหตุผล วัดทำหน้าที่เพิ่มความสำคัญให้การปฏิบัติตอบแทนซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นลักษณะที่สำคัญอย่างหนึ่งของชีวิตทางสังคมของชาวบ้านปิง

เรื่องเครือญาติและการค้าขายในหมู่บ้านไทลื้อ ผู้เขียนมุ่งที่จะอธิบายแนวความคิดสองประการเกี่ยวกับคำว่า "ของมีราคา" ที่อาจซื้อขาย

แลกเปลี่ยนใช้ตามความต้องการและจำนวนของที่มีอยู่ คำว่า "พี่น้อง" ซึ่งหมายถึงการเกี่ยวดองเป็นญาติกัน แนวความคิดและความสัมพันธ์ของคำสองคำนี้เป็นหลักความประพฤตินิยมที่ จะพบได้ตามหมู่บ้านของไทยทั่ว ๆ ไป ความสัมพันธ์ร่วมกันของคำสองคำนี้ยังแสดงให้เห็นถึงปัญหาที่เป็นลักษณะเฉพาะของสังคมชาวเขา เป็นแบบแผนทั่ว ๆ ไปของการเปลี่ยนแปลงทางขนบธรรมเนียมประเพณีอีกด้วย

เรื่องชนกลุ่มน้อยและระบบการปกครอง บทความนี้ผู้เขียนมุ่งอธิบายเกี่ยวกับรายละเอียดของปฏิกริยา เมื่อหมู่บ้านได้รับข่าวสารว่าคอมมิวนิสต์กำลังบุกใกล้เข้ามา

- เรื่องการเป็นลื้อ : การใช้และไม่ใช้เอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์
- บทความนี้เกี่ยวข้องกับ การใช้หรือไม่ใช้เอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของตน โดยนักมานุษยวิทยาจะให้ความหมายของคำว่า "ชาวเขา" (tribe) ในความแตกต่างกัน 3 ประการคือ การกระตุน้บังคับขั้นวิวัฒนาการ การแบ่งแยกสังคมหนึ่งจากอีกสังคมหนึ่ง และการที่สมาชิกนั้นมีส่วนร่วมในวัฒนธรรมเดียวกัน โดยแยกเป็น 3 ประการคือ
1. ใครคือลื้อ ลื้อนี้ผู้อื่นคิดว่าเป็นชาติพันธุ์ที่มีอยู่จริง และมีลักษณะการที่ต่างจากผู้อื่น ผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นถึงลักษณะการที่มองเห็นสามสิบตัวอย่างที่ลื้ออ้างว่า ตนเองต่างจากไทยยวนเพื่อนบ้าน แต่เกิดการเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมของชาวลื้อ โดยการลอกเลียนวัฒนธรรมจากผู้อื่น ทำให้สูญเสียเอกลักษณ์ของตนไป
 2. ทำไมถึงเป็นลื้อ นักมานุษยวิทยามักติตรากลุ่มชาติพันธุ์โดยมีลักษณะบางประการร่วมกัน สิ่งที่เขายกมาเป็นลื้อเพราะเขาประสบความสำเร็จในการกล่าวว่าเขาเป็นลื้อ
 3. การกำหนดว่าตนเป็นลื้อ เมื่อไหร่ย่อมขึ้นกับสถานการณ์

ชวลีพร วิมุกตานนท์ (2532) ได้ศึกษาเรื่อง "กลุ่มท้องถิ่นกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท : กรณีศึกษา บ้านห้วยเม็ง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย" โดยศึกษากลุ่มท้องถิ่นดั้งเดิมยังคงมีบทบาทสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในเชิงพัฒนา ทั้งในส่วนที่เป็นอุปสรรค และข้อสนับสนุนอันจะก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในกิจกรรมส่วนรวมต่างๆ โดยเก็บข้อมูลชุมชนที่ลื้อจากบ้านห้วยเม็ง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ผลการศึกษาพบว่าชาวไทลื้อบ้านห้วยเม็งเข้ามาอยู่ในเขตไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2430 และด้วยกระบวนการผสมผสานและการกลืนกลายทางวัฒนธรรม ทำให้ชาวไทลื้อบ้านห้วยเม็งพยายามปรับวัฒนธรรมของตนหลายด้านเพื่อให้สอดคล้องกับเงื่อนไขทางนิเวศวิทยา และเงื่อนไขทางสังคม และการเมืองที่ดำรงอยู่ โดยยังคงสามารถรักษาเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของตนไว้ได้ในระดับหนึ่ง และมีกลุ่มท้องถิ่นหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มเครือญาติ กลุ่มเสี้ยว กลุ่มอาชีพ กลุ่มการเมือง โดยกลุ่มท้องถิ่นเหล่านี้ เป็นส่วนหนึ่งของหมู่บ้านอันเป็นหน่วยบริการชุมชนขั้นพื้นฐานของรัฐบาล และกลุ่มท้องถิ่นบ้านห้วยเม็งมีบทบาทอย่างสำคัญทั้งในลักษณะที่สนับสนุน และเป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชาวบ้านให้เข้ามามีส่วนร่วมในงานพัฒนาของทางการ

ขบวน พลตรี (2527) ศึกษาการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของใช้กับวัฒนธรรมของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยชาวไร่รับเอาวัฒนธรรมของภาคตะวันออกเฉียงเหนือไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น ภาษา ประเพณี ศาสนา การแต่งงาน และ ลักษณะครอบครัว

ชาญชัย จีรวรรณกิจ (2529) ศึกษาเรื่อง "การปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมไทยของชาวลัวะในภาคเหนือของประเทศไทย" โดยศึกษาการปรับตัวทางด้านเศรษฐกิจ เช่น ชนิด หรือประเภทพืชที่ใช้ในการเพาะปลูก วิธีการทางเกษตร การตลาด เช่น การรวมกลุ่มทางการเมือง จารีต กฎหมาย และการควบคุมทางสังคม ผลการศึกษาพบว่าระดับการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมไทยของชาวลัวะ ขึ้นอยู่กับระดับการยึดมั่นในวัฒนธรรมเดิม

นอกจากนี้แล้ว เรื่องราวของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อจะปรากฏในเอกสารประกอบการประชุมนานาชาติเรื่องไทยศึกษา ณ มหาวิทยาลัยแห่งชาติออสเตรเลีย กรุงแคนเบอร์รา ระหว่างวันที่ 3 - 6 กรกฎาคม 1987 โดยนักวิชาการหลายท่าน และการประชุมเรื่องไทศึกษาที่คุนหมิง ประเทศจีน ระหว่างวันที่ 11 - 13 พฤษภาคม 1990 ก็มีเรื่องราวของไทลื้อในประเด็นต่างๆ กันไป

แหล่งที่มาของข้อมูลของชาวไทลื้ออีกประการหนึ่งคือ Thai-Yunnan Project Newsletter, Australian National University โดยมี Gehan Wejeyewardene เป็นบรรณาธิการ

สมมติฐานในการวิจัย

การศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมบางประการของชาวไทลื้อนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานในการวิจัยไว้ดังนี้คือ

ชาวไทลื้อจะมีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม เนื่องจากการติดต่อกับชุมชนข้างเคียง โดยจะเปลี่ยนแปลงไปในรูปของการสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรมและจะยังพยายามธำรงเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของตนไว้พร้อมๆ กัน

ขอบเขตในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจำกัดขอบเขตการศึกษา การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมบางประการของชาวไทลื้อ โดยศึกษาเฉพาะกรณีชาวไทลื้อบ้านทุ่งมอก ต.ม่วง อ. เชียงม่วน จ. พะเยา

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

การเปลี่ยนแปลง หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมบางประการของชาวไทลื้อ โดยศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางด้านภาษา การแต่งกาย และ

ประเพณีเกี่ยวกับความเชื่อ

การสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่ชาวไทลื้อมีการติดต่อกับชาวไทยยวน หรือชาวไทยกลุ่มอื่นที่ต่างวัฒนธรรมกันอย่างต่อเนื่อง จนเกิดการเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมเดิม

ขั้นตอนการเปลี่ยนแปลง หมายถึง กระบวนการที่ผู้รับการเปลี่ยนแปลงจะยอมรับการเปลี่ยนแปลง ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ การรับข่าวสาร หาข่าวสารเพิ่มเติม ประเมินผล ทดลองปฏิบัติ และการยอมรับ

การรับการเปลี่ยนแปลง หมายถึง ระดับความหลากหลายของผู้ที่จะยอมรับการเปลี่ยนแปลง มี 5 ประเภทคือ ผู้ยอมรับการเปลี่ยนแปลงเริ่มแรก ยอมรับในขั้นต่อมา คนส่วนใหญ่ที่ยอมรับ ผู้ยอมรับทีหลังและผู้ปรับตัวขั้นสุดท้าย

การดำรงเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ หมายถึง ถึงการคงอยู่และยึดถือในรูปแบบวัฒนธรรมเดิมของกลุ่มตน

ลักษณะการทางวัฒนธรรม หมายถึง ลักษณะเด่นเฉพาะวัฒนธรรมในกลุ่มของตน ซึ่งปรากฏ 30 อย่างในวัฒนธรรมชาวไทลื้อ

ชาวไทลื้อ หมายถึง กลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่ง ซึ่งอพยพมาจากแคว้นสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน ประเทศจีน ได้กระจายกันอยู่ในบริเวณล้านนาไทย การวิจัยครั้งนี้ จะศึกษาเฉพาะชาวไทลื้อที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านทุ่งมอก ต.มาง อ. เชียงม่วน จ.พะเยา

ชาวไทยยวน หรือชาวไทยกลุ่มอื่น หมายถึง กลุ่มคนที่เรียกตัวเองว่า "คนเมือง" ที่อาศัยอยู่ใกล้เคียง หรือกลุ่มคนที่ไม่ได้เรียกตนเองว่าคนเมือง มีการติดต่อกับชาวไทลื้อสม่ำเสมอ จนทำให้ชาวไทลื้อปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมที่ตนติดต่อ

สิบสองปันนาหรือสิบสองปันนา หมายถึง แคว้นปกครองตนเองอยู่ทางตอนใต้ของมณฑลยูนนาน ประเทศจีนในปัจจุบัน สิบสองปันนา หมายถึง พื้นที่หลาย ๆ เมืองรวมกันเข้าเป็น 12 ปันนา จำนวนรวมทั้ง 12 ปันนา

คนไตหรือชาวไต หมายถึง คนเมืองหรือคนไทยล้านนา ซึ่งชาวไทลื้อเรียกคนพวกนี้ว่า ชาวไตหรือคนไต เพื่อให้เห็นความแตกต่างจากกลุ่มตน

ภาษาไต ภาษาไทยล้านนา หรือคำเมือง หมายถึง ภาษาที่ใช้พูดใน การติดต่อสื่อสารกันของคนเมือง

วิธีการศึกษาและการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะกรณี และเจาะจงหมู่บ้านที่จะทำการศึกษา โดยเลือกวัฒนธรรมของชาวไทลื้อ 4 เรื่องคือ ประเพณีการ ตานธรรม พิธีส่งเคราะห์บ้าน-หมู่บ้าน-เมือง การแต่งกาย และภาษา เนื่อง จากวัฒนธรรมทั้ง 4 นี้เป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มชาวไทลื้อและยึดถือปฏิบัติติดต่อกันมานาน อีกทั้งสามารถหาเอกสารอ้างอิงเกี่ยวกับวัฒนธรรมเหล่านี้ในอดีตทั้ง ปฏิบัติอยู่ในสิบสองปันนา และเมื่ออพยพมาอยู่ในล้านนาไทยเพื่อเปรียบเทียบให้ เห็นความเปลี่ยนแปลงยิ่งขึ้น โดยมีวิธีการเก็บข้อมูลในการศึกษา 2 วิธีคือ

1. ข้อมูลที่ได้จากเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งส่วน มากเป็นเอกสารงานวิจัยและบทความที่เกี่ยวข้องกับชาวไทลื้อของนักวิชาการ ต่างๆทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ สถานที่ค้นคว้าข้อมูลคือ ห้องสมุดสถาบันต่างๆ ได้แก่ ห้องสมุดคณะรัฐศาสตร์ สถาบันวิทยบริการ สถาบันไทยศึกษา สถาบัน เอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศิลปากร ห้องสมุดสถาบันวิจัยชาวเข า กรมประชาสัมพันธ์ ที่ว่าการอำเภอเชียงใหม่ จ.พะเยา

2. ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยภาคสนาม ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้จาก การสังเกตการณ์ทั้งแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ทั้งที่เป็นทาง การและไม่เป็นทางการ ดังนั้นวิธีการศึกษาจึงเป็นไปในลักษณะที่ผสมกันระหว่าง ข้อมูลที่ได้จากเอกสารและข้อมูลที่ได้จากการวิจัยสนามประกอบกัน

2.1 การสำรวจข้อมูลทั่วไปของชุมชน เช่น ลักษณะการ ทำมาหากิน ประเพณี ความเชื่อต่างๆ เป็นต้นโดยใช้แบบสำรวจ (Survey)

2.2 การสังเกต การสังเกตจะใช้วิธีการสังเกตทั้งแบบมี ส่วนร่วมประกอบการสัมภาษณ์ เช่น การสังเกตเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางภาษา

สถานการณ์ที่จะการสังเกตคือ การสนทนาในครอบครัว การสนทนากับบุคคลอื่น เช่น การสนทนาในตลาดระหว่างผู้ซื้อกับผู้ขาย เพื่อเปรียบเทียบได้ว่าหากทั้งคู่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันหรือต่างชาติพันธุ์ ภาษาที่ใช้และราคาสินค้าจะต่างกันหรือไม่ การสนทนาภายในวัด หรือการสนทนาขณะที่ประกอบพิธีกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยคำนึงถึงสถานการณ์ของการใช้ภาษาขณะนั้น บุคคลที่ร่วมสนทนา เนื้อหาของเรื่องที่ใช้ติดต่อ ซึ่งจะทำให้ทราบถึงลักษณะการเปลี่ยนแปลงภาษา การสังเกตเรื่องการแต่งกาย สังเกตการแต่งกายขณะที่อยู่บ้าน ขณะไปประกอบอาชีพ และขณะที่ไปร่วมกิจกรรมงานบุญ หรือประกอบพิธีกรรม การสังเกตประเพณีเกี่ยวกับความเชื่อ สังเกตประเพณีเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต เช่น ประเพณีขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน งานศพ ประเพณีเนื่องด้วยความเชื่อในการทำมาหากิน เช่น การแอกนา การเกี่ยวข้าว การนำข้าวขึ้นยุ้ง และประเพณีเกี่ยวกับการสะเดาะเคราะห์สู่ขวัญ เป็นต้น สังเกตถึงอุปกรณ์ที่ใช้ประกอบพิธี ระยะเวลา ผู้เข้าร่วมว่ามีการเปลี่ยนแปลงไปเช่นไร โดยจะเข้าสังเกตโดยมีส่วนร่วมในงานประเพณีนั้นด้วย

2.3 การสัมภาษณ์

2.3.1 การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ

(informal interview) เป็นการสัมภาษณ์ประกอบการสังเกตแบบมีส่วนร่วม สัมภาษณ์ ลักษณะการใช้ภาษาในชีวิตประจำวัน ภาษาที่ใช้เฉพาะงานพิธีกรรม สัมภาษณ์ถึงคำศัพท์ของภาษาหรือคำพูดที่เกิดใหม่ใช้พูดแทนคำพูดเดิม สัมภาษณ์การเปลี่ยนแปลงเครื่องแต่งกาย ลักษณะการเปลี่ยนแปลงประเพณีที่เกี่ยวกับความเชื่อว่ามีสิ่งใดที่เปลี่ยนไปและสิ่งที่เข้ามาแทนที่มีลักษณะเช่นไร

2.3.2 การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informant) สัมภาษณ์บุคคลที่มองเห็นการเปลี่ยนแปลงทั้งเรื่องภาษา การแต่งกาย และประเพณีเกี่ยวกับความเชื่อว่ามีปัจจุบันต่างกับอดีตเช่นไร ซึ่งได้แก่ผู้อาวุโสจำนวน 25 คน

2.3.3 ระยะเวลาที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยได้ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร ตั้งแต่ปี พ.ศ.2533 เป็นต้นมา และจะใช้เวลาในการเก็บข้อมูลสนามตั้งแต่เดือนธันวาคม 2534 - พฤษภาคม 2535

รวมระยะเวลา 6 เดือนโดยจะเข้าร่วมงานพิธีกรรมทุกครั้งที่มีโอกาส และขอความร่วมมือจากคนในหมู่บ้าน เพื่อบอกเล่าเหตุการณ์ที่ผู้วิจัยไม่สามารถเข้าร่วมได้

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย

1. ข้อมูลจากเอกสาร
2. แบบสัมภาษณ์ (interview guide)
3. แบบสำรวจ
4. กล้องถ่ายรูป
5. แอบบันทึกเสียง

การวิเคราะห์และตีความข้อมูล

ในการวิเคราะห์และตีความข้อมูลนั้น จะใช้ข้อมูลที่ได้จากเอกสาร รายงานการวิจัยที่ผู้อื่นได้ศึกษาไว้แล้ว ประกอบกับข้อมูลที่ได้จากการเก็บในสนาม ทั้งจากการสัมภาษณ์ สังเกต ประกอบกัน การเสนอรายงานการวิจัยจะเสนอในรูปแบบพรรณนาตามข้อมูลที่ได้

ข้อจำกัดในการวิจัย

ผู้ศึกษามีข้อจำกัดในเรื่องเวลา ไม่สามารถเข้าร่วมอยู่ในหมู่บ้าน ได้ตลอดระยะเวลาที่ทำการศึกษา ข้อมูลบางส่วนที่ฟังจากผู้บอกเล่าคงมีการคลาดเคลื่อนไปได้ และประการสำคัญคือเรื่องงบประมาณในการทำวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับชาวไทลื้อมากขึ้น ซึ่งชาวไทลื้อเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่อยู่ในประเทศไทยมานาน การทำความเข้าใจกลุ่ม

ชาติพันธุ์นี้อาจทำให้ทราบถึงความเป็นมาของชาติไทยได้ (หากว่าบรรพบุรุษไทยอพยพมาจากตอนใต้ของจีนจริง) เพราะชาวไทลื้อเป็นชาวไทกลุ่มหนึ่งที่อพยพมาจากตอนใต้ของจีน

2. ทำให้ทราบถึงกระบวนการในการเปลี่ยนแปลง เพื่อที่จะหาแนวทางในการรักษาเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์มิให้สูญหายไป

3. เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้สนใจศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อมากขึ้นไม่ว่าในด้านใด

